

ДРУЖЕСТВОТО НА ВОЕННИТЕ ПИСАТЕЛИ В БЪЛГАРИЯ И ВОЕННОИЗДАТЕЛСКИЯТ ФОНД

Формиране и съвместни дейности

Доц. д-р Лъчезар Георгиев

1. Военноиздателският фонд, библиотека „Прослава“ и приносът им за формирането на дружеството.

На 16 септември 1942 г. група интелектуалци се събира в салона на Военноиздателския фонд в столицата. Сред тях са военни журналисти, автори на книги с военна тематика, преподаватели от Военното училище. Тук е и поетът и университетският преподавател проф. Емануил поп Димитров. Целта е да се учреди Дружество на военните писатели в България. Предложението идва от запасния майор Петко Пеев, редактор на военната библиотека „Прослава“, и с подкрепата на ръководството на Военноиздателския фонд в лицето на главния му редактор капитан Борис Венедиков и запасния капитан Илия Мусаков, редактор в редакцията Военни издания на Фонда. Сред учредителите са висши запасни офицери, оставили дияря със свои авторски произведения на военна тематика в периода между двете световни войни.

Според учредителния протокол в управителното тяло влизат запасните генерали Михаил Йовов – председател, Рашко Атанасов – подпредседател, Йордан Венедиков – съветник, Иван Тодоров – съветник, полк. Александър Ганчев – подпредседател, зап. майор Никола Агънски, зап. капитан Илия Мусаков и секретар-касиерът на дружеството зап. майор Петко Пеев¹. Според приетия устав, в управителното тяло по право влиза и главният редактор на Военно-книгоиздателския фонд кап. Борис Венедиков, което сочи идейната общност на тази военноиздателска институция с новосформираната писателска структура. Едно внимателно проследяване на документите, свързани с дейността на Дружеството на военните писатели, доказва близката литературно-издателска комуникация между двете институции. В нея ще се включат активно Илия Мусаков, майор Петко Пеев, кап. Б. Венедиков, приетият за дружествен член Борис Маковски – редак-

тор на Военните издания при военния книгоиздателски фонд. Приемането като запасен член на дружеството на проф. Емануил поп Димитров внася солидност и авторитет в новата писателска формация. „Генералското“ присъствие също привнася акценти на самочувствие в бъдещите ходове на новото писателско сдружение, което се стреми да се изгражда в полза на обществото и на военната книжовност.

Според учредителния протокол, в дружеството, наред с управителното тяло, се числят още двама запасни членове в лицето на зап. полк. Димитър Азманов и д-р Димитър Донков². Проверителният съвет се състои от председател – ген. о.з. Тодор Георгиев, членове – кап. I ранг о.з. Георги Славянов и д-р Петър Костов, като за запасни членове на съвета са включени ген. о.з. Тодор Радев и проф. Емануил поп Димитров³.

Общо учредителите, подредени според техния чин и йерархията в дружеството, са: четирима генерали от управителното тяло – М. Йовов, Р. Атанасов, Й. Венедиков и Ив. Тодоров, следват полковниците о.з. Ал. Ганчев и Д. Азманов, майорите о.з. Петко Пеев и Н. Агънски, кап. о.з. Илия Мусаков. По-нататък са вписани запасните генерали Т. Георгиев, Иван Русев, К. Соларов, Т. Радев, кап. I ранг Г. Славянов, проф. Ем. поп Димитров, д-р Петър Костов, д-р Донко Донков, кап. Б. Венедиков и полк. о.з. Н. Янакиев⁴. Преобладават висшите офицери, един професор и двама с докторска степен.

Уставът на дружеството е приет в същото заседание, а е утвърден със заповед №248 от 18 септември 1942 г. на министъра на вътрешните работи и народното здраве, на основание чл.5 от закона за държавния надзор и сдружаванията⁵. Самият устав е в 5 машинописни страници и съдържа VII раздела с общо 39 члена. Последният член се отнася до печата на дружеството и неговото име: „Печатът на дружеството е кръгъл с околоръстен надпис: „Дру-

жество на военните писатели в България – София”, а в средата са изобразени: меч, перо и лавров венец.”⁶

Днес, от позицията на преминалото време, имаме възможност да обсъдим сравнително обективно подбудите за възникването на това писателско дружество, което е близко по дух с военно издателските и военно книжовните дейности в една напрегната ситуация. Светът е в огъня на Втората световна война. Марксистическата теза от епохата на тоталитаризма би гласяла приблизително следното – тази структура е формирана под влияние на монархофашистката власт, а участието на царски генерали и висши военни подсказва за желанието на една немалка част от военната интелигенция да бъде близо до властта, да се движи по гребена на събитията и да подпомага царските правителствата и военното министерство в борбата с левите сили. В тази посока на разсъждения някои биха оприличили дейността на това дружество с предпоставките за евентуален военен заговор срещу идеята и формата на народна демокрацията, която ще се разгърне след 1945 г. и ще формира бъдещия социалистически блок. Втората теза, която е близо до обективността, ни отвежда към идеята за тогавашните културно-просветни организации, организирани, както е и според дружествения устав, „да се поддържа беззаветно служене на Цар и Родина”, а също „да се събуждат ония благородни чувства, които устремяват към догонване националните идеали”⁷, с други думи – военното писателско дружество преди всичко е патриотична организация, пропагандираща „заслугите и добродетелите, стигащи до пълно себеотрицание, на всички големи по дух българи, за да послужат за вдъхновение и поука при възпитанието на българския народ и на поколенията, които ще дойдат”⁸. Подобна стилистика днес ни изглежда някак декларативна, но за времето тя е била актуална и дори злободневна на фона на разрушителните брожения, които отвън и отвътре са се струпвали с огромна и неочаквана, дори стихийна сила, върху обществено-икономическата система. Струва се да се обърне внимание и на още една теза – иницирането на новата писателска формация идва от среди на българската интелигенция, свързани с издаването на военна книжнина и упражняващи военноиздателски дейности. Едва ли е случайно, че в потока от кореспонденция, отчетни доклади, уведомления за предстоящи сказки на писатели от дружеството, рецензии за приемането на дружествени членове, личат имената на журналисти и писатели, близки до Военноиздателския фонд, редакцията на списание (библиотека) „Прослава”, на военни пе-

риодични издания. Затова закономерно в устава се налага и текстът на чл.10 от споменатия устав: „Членове по право са: а. Главния редактор на военните издания; б. Главния редактор на органа на Общия съюз на запасното войнство.”⁹ И действително, списанието „Прослава”, излизащо от септември 1941 г. до декември 1942 г. с директор Петко Пеев и редактор Илия Мусаков, в първите години на Втората световна война се появява с определена мисия, определяна в годините на социализма като „патриотарска” и като „издание на националистическата библиотека „Прослава”, съдържащо „много снимки из България и окупираните през Втората световна война земи”¹⁰. Самата „Прослава” се самоопределя като „картинно списание” и съдържа разнообразни материали с културна тематика – статии, рецензии и отзиви за нови книги, театрални и музикални изяви; включва статии по злободневни проблеми, свързани с осъществяването на националните идеали, публикува белетристика и поезия, както и разнообразен илюстративен материал. Изданието излиза в една от най-модерните столични печатници – „Стопанско развитие”, която привлича за клиенти много издатели на книги и периодика. На „Прослава” сътрудничат едни от най-известните за епохата белетристи и публицисти като Фани Попова-Мутафова, Звезделин Цонев, Стилиян Чилингиров, редакторите от Военноиздателския фонд Борис Маковски, Георги Караиванов и Илия Мусаков, Петър Карапетров от издателство „Древна България” и др. В самата библиотечна поредица „Прослава” със самостоятелни свои книги участва и редакторът при Военни издания кап. Илия Мусаков.

Оставяйки настрана политическите мотиви за формиране на Дружеството на военните писатели в България, не може да не съзрем в целите му и онези патриотични пориви на енергичните създатели на Военноиздателския фонд в периода между двете световни войни, на редакторите на Военни издания – скромната по численост редакция, която издава десетки книги, формира библиотечни поредици, редактира военни списания и вестници, сред които е и списанието „Родолюбие”. Може би във всичките тези издания на военната ни книжнина да се съдържа и наивитетът на онези скромни труженици на книжовната нива, и желанието да повдигнат самочувствието на широки слоеве от населението и част от интелигенцията, загубили вяра след катастрофата и позорния мир в Ньой, но все пак Военноиздателският фонд става предпоставка за формирането на военното писателско дружество, което вече си поставя по-широки цели. В устава е записано още, че в целта на дружеството

е и изучаване „живота, бита и копнежите на родната войска”, като „събужда и подклажда обичта към нея”, а също така „да се насърчи развитието на военната мисъл и литература у нас”¹¹. Сред поставените цели има и нещо, което свързва програмата на едно писателско дружество със злободневността на деня – „да се действа тъй, че бъдещите големи и малки ръководители на нашия политически и обществен живот да бъдат достатъчно запознати с принципите и нуждите на войната”¹². Едва ли е пресилено, ако се отбележи и обстоятелството, че новата структура се ражда във време на нови надежди за изпълнение на съкровения национален идеал – обединението на всички български земи. Окупацията на изгубените само допреди две десетилетия области от Тракия, Македония и Западните покрайнини, макар да не е посочено в програмния документ, прозира с намерението „да се проучват отделни въпроси, било свързани с нашето военно минало, било с оглед на бъдещето”¹³. Заедно с това една от бъдещите задачи на дружеството е да воюва за формиране на една достойна оценка и „всестранно поощрение на българската военна литература”, която стои до момента някак казионно и официозно, без да е получила, с малки изключения, признание от писателските среди и литературната ни критика. Действително, малко писатели като Йордан Йовков, Георги Райчев, Людмил Стоянов получават признание за своята белетристика, но остават и още мнозина автори, забравени или отминати с мълчание. В областта на научната военна книжнина също има редица автори, които написват сполучливи авторски произведения, но не получават повече от ограничения професионален прочит и кариерното признание. При конкретния преглед на отделни автори, приемани за дружествени членове, по-нататък ще видим как се разширява постепенно спектралният обхват на военните писатели, създали едно солидно присъствие с тематичния обхват на творбите си, а също и с издателското си участие като редактори на различни периодични издания или библиотечни поредици. Амбициозната програма на дружествения устав е изразена в третия раздел „Средства”, с които ще се постигне поставената цел. Сред тях са не само художественото възпроизвеждане на образите на значими военни предводители и воински подвизи от периода на войните, както и изследователски дейности по проблемите на военното изкуство, но и разпространение на самата военна книжнина сред обществото, дори създаване на отдели към читалищните и училищните библиотеки за художествена и научна военна литература¹⁴. Амбициозната програма включва още създаване на ка-

тедри по военно изкуство при „юридическия и историко-филологическия факултети на държавния университет – има се предвид Софийския университет, както и „други висши учебни заведения”¹⁵. Нещо повече, предвижда се разкриването на военен отдел към Българската академия на науките. Дружеството ще настоява за изучаване на военната история в родните училища, ще урежда безплатни сказки и литературни четения по градове и села, ще привлича вниманието към художествено пресъздаване на значими събития от нашата военна история¹⁶.

Институционализирането на писателската и издателската дейност на дружеството предвижда да се осъществява тясна комуникация с общовоенския щаб, както и с други важни институции като просветното министерство и Общия съюз на запасното войнство¹⁷.

В устава се указва и структурата на дружеството – то се състои от два отдела: Военно-художествен, в който може да членува „всеки българин, който е автор на художествени литературни творения със сюжет от нашата военна история” и Военно-научен, където за член се приема „всеки българин, който е автор на военни научни трудове в най-широкия обхват на това понятие”¹⁸. Членовете му са *действителни, членуващи по право*¹⁹, *почетни, спомагателни и благодетелни*²⁰. Много важен момент в устава, който обяснява патриотичната мотивация и възрожденската нагласа за общи действия в едно трудно време, е отбелязан в чл. 36: „Патронният празник на дружеството е денят на будителите – 1. ноемврий.”²¹.

Дружественият устав е отпечатан през 1942 г. в печатницата на Военноиздателския фонд, което също говори за близостта между двете институции²². На титула на устава е отбелязана също институционалната връзка и законността на новата структура: „Одобрен от Министерството на вътрешните работи и на народното здраве със заповед №248 от 17. септември 1942 година”²³. На контратитула на устава пък е отбелязано: „Дружеството на военните писатели в България е регистрирано при Софийския областен съд.”²⁴, а при самата съдебна регистрация са представени учредителен протокол, приет от дружеството и одобрен от министерството на Вътрешните работи и народното здраве устав, препис от заповед №248 от 17 септември 1942 г. на същото министерство и списък на членовете от управителното тяло²⁵. В същия „Списък на членовете от управителното тяло и от проверителния съвет на дружеството на военните писатели в България” се дават кратки данни за месторождението, чина, местожителството на тези членове. Така председа-

телят на дружеството, запасният генерал и народен представител Михаил Йовов Йовов, е роден в Пловдив, а живее на столичната ул. „Кн. Карл Шведски” 75²⁶. Подпредседателят – запасен генерал и народен представител Рашко Атанасов Атанасов, роден във В. Търново, живее на софийската ул. „Гурко” 26, а другият подпредседател – запасният полковник Александър Ганчев Банов, родом от Плевен, е с местожителство на столичната ул. „Мизия” 7, като за длъжност е посочено, че е „военен писател и публицист”²⁷. В списъка са посочени и петима съветници – о.з. ген. Йордан Тимотеев Венедиков е родом от с. Баня, околия Разлог, посочва занятие „военен писател” и местоживее в София, на ул. „П. Паскалев” 3; о.з. ген. Иван Тодоров, родом от В. Търново, е пенсионер и живее на ул. „6 септември” 36; о.з. майор Никола Тодоров Агънски, роден в с. Дебелец, В. Търновско, също е пенсионер и живее на бул. „Хр. Ботев” 49. Останалите двама съветници в управителното тяло обаче работят в структурата на Военноиздателския фонд – о.з. капитан. Илия Мусаков, родом от Враца, с местожителство в София – ул. „Герлово” 4, е редактор към редакция *Военни издания*, а капитан Борис Димитров Венедиков, родом от София, с местожителство в столицата – бул. „П. Евтимий” 79, е действаш офицер и главен редактор на *Военни издания*. Секретар-касиерът о.з. майор Петко Петков, роден в Плевен, живее също в София, на бул. „Цар Освободител” 17 и е редактор на библиотека „Прослава”²⁸. Председателят на Проверителния съвет на дружеството – о.з. ген. Тодор Георгиев Сребров, е роден в с. Чешнегирово, околия Асеновград и живее в София на ул. „Кръстец” 3, а като занятие е отбелязан с „военен писател”. Членовете на Проверителния съвет са зап. кап. I ранг Георги Георгиев Славянов, роден в Габрово и живеещ в София на ул. „Раковски” 159, пенсионер; и другият член е д-р Петър Костов Петров, родом от Свищов, с местожителство в столицата на ул. „Дунав” 11, работещ като чиновник в Двореца²⁹.

Непосредствено след основаването си Дружеството на военните писатели в България със седалище бул. „Цар Освободител” 17 в столицата (където е и редакцията на библиотека „Прослава”), на 14 октомври 1942 г. отправя общо писмо до няколко дружествени институции и съюзи – Общия съюз на запасното войнство, Съюза на писателите, Българската академия на науките, Военно-научния институт, Съюза на читалищата, Съюза на дружествата на художниците в България, Дружеството на столичните журналисти, Дружеството на провинциалните журналисти, Дружеството на периодичния печат, Дружеството на публицистите, Дружест-

вото на издателите, Просветния съюз и Българския студентски национален съюз, с което ги уведомява за своето основаване³⁰. От своя страна получилите писмата дружествени институции и съюзи отговарят с благодарност и пожелават успешна работа на новооснованото дружество. Така видният карикатурист и публицист, художникът Райко Алексиев изпраща като председател на Съюза на дружествата на художниците в България писмо, с което благодари за изпратения устав на новооснованото дружество и изразява удоволствие „да бъде във връзка и сътрудничество с дружеството Ви по всички въпроси от общ национален характер”³¹. Поздравително писмо се получава и от Просветния съюз, в което се казва, че управителният съвет посреща със задоволство основаването на дружеството на военните писатели, „което е призвано да работи по свой начин за нравственото и родолюбиво издигане на българския народ, и му пожелава, под Ваше ръководство, да развие всецяло благородните цели, които си е поставило”³².

Малко по-късно, на 22 октомври 1942 г., от името на Дружеството на военните писатели в България е изпратено и писмо до министъра на народното просвещение, с което го уведомява за основаната структура и приложено изпраща екземпляр от дружествения устав³³.

2. Първи стъпки на Дружеството на военните писатели в периода 1942–1943 г.

За началните стъпки на дружеството съдим по запазените в Държавния военноисторически архив (В. Търново) документи. Сред тях е „Отчет на управителното тяло на д-вото на военните писатели в България за 1942 и 1943 год.” Документът започва с оценката, че новата писателска структура е създадена в „съдбоносни исторически дни, през които бушуваше гигантската борба на Втората световна война и през които пламъците на войната приближаваха нашите граници” и когато „всички българи бяха смутени за съдбата на нашата Родина”³⁴. В духа на обективността отчетът отбелязва, че формираното в тези съдбоносни дни – на 16 октомври 1942 г., дружество се е родило, за да подпомогне устрема към догонването на националните идеали. Тук се припомнят най-важните цели, отбелязани още в устава, отбелязва се, че длъжностите на управителното тяло са безплатни и че дружеството не е разполагало с други средства, „освен със скромните членски вноски” и по тази причина няма и проектобюджет, който да бъде отчетен. Самото редовно общо годишно събрание се свиква едва към

края на „настоящата 1944 година”, и поради „силата на стеклите се събития”³⁵. Все пак в раздел „5. Финансово положение” се отбелязват скромните постъпления, идващи от встъпителни и членски вноски, както и благодарение на „обществения кредит, който е спечелен за д-вото”³⁶. Без да се упоменава конкретно, както се вижда от самата кореспонденция, свързана с дружествената дейност, голяма част от приходите идва от дарения, на които ще се спрем по-нататък. В отчета се сочат и конкретни цифри на постъпленията от встъпителни и членски вноски – 8 520 лева, и от други постъпления – 16 299 лева³⁷. Отбелязва се и известен напредък: „През текущата 1944 год. до началото на настоящия м. ноември” приходите от встъпителни и членски вноски възлизат едва на 720 лева, „благодарение развитата дейност и обществения кредит, който бе спечелен за дружеството, в неговата каса постъпиха 391 475 лева”, което е само начало, „но начало, което набелязва бъдещите възможности”³⁸. Дипломатично и с пестелив език, документът сочи, че Първото отечественофронтовско правителство е дало известен „кредит” на доверие на писателското дружество, още повече че неговата кауза е съвпадала с военновременната обстановка и основанията за обществена подкрепа на новата власт, при това в условията на постепенно разгръщаща се опозиционна борба. И тъй като Дружеството на военните писатели е било непосредствено свързано с българската войска, то в отчета се промъква надеждата, че занаят то ще бъде подпомагано институционално, тъй като „без финансови средства едва ли е възможно да бъде проявена каква да е обществена дейност”³⁹. Покрай това вмъкване обаче, цялостният отчет прави обзор на реално извършената работа през периода от създаването на дружеството до края на 1943 г. Прокрадва се и съжалението, че самото дружество не разполага със собствено помещение и собствен инвентар, нито дори с платен персонал „макар и за няколко часа седмично”, а редакцията на библиотека „Прослава” още от неговото основаване е дала подслон на управителното тяло, където и досега се помещава дружествената канцелария⁴⁰.

Най-пълно в отчета е разгледана дружествената дейност (раздел 3.). Тук се изтъква един трогателен факт – анонимен дарител, отбелязал се като „Един приятел на д-вото на военните писатели в България”, изпраща сумата от 8000 лева, с която са отредени две награди. Тези две награди в първото тържествено общо събрание са връчени на дружествените членове, на: „Илия Мусаков – за книгата му „Генерал от пехотата Георги Вазов” отпечатана като редовен номер на библиотека „Прослава”⁴¹ и

на „Дамян Калфов – за военния разказ „Юначага”, печатан във в. „Войнишки вестни”⁴².

Текстът на писмото от „Един приятел на дружеството на военните писатели” до неговия председател открих сред огромната дружествена кореспонденция:

„От години следя нашата военна литература и по-точно, онова разклонение, което във вашето дружество се нарича художествена военна литература. А там аз намирам, че книгите на библиотека Прослава могат да заемат, а и всъщност заемат, едно особено място не само в нашата военна, но и въобще в нашата литература.

Появила се в едно време на пълно безверие в бъдещето на нашия народ, аз с истинско възхищение съм посрещал всяка нова книга на библиотека Прослава.

И сега, като научавам за създаването на дружеството на военните писатели, аз искам чрез Вас, Господин Председателя, и чрез вашето дружество, да дам материален израз на моето възхищение от подема на нашата художествена военна литература и по-специално от книгите на библиотека Прослава, а също и да спомогна със скромните си средства за нейното поощрение.

За тази цел позволявам си да поставя на Ваше разположение скромната сума от 8 000 (осем хиляди) лева със следното желание:

1. От вашето дружество да се излъчи жури, което да определи две награди за произведения, излезли от печат през 1942 година.

2. Една награда от 4,000 лева да се даде на най-хубаво написания образ от нашите пълководци.

3. Една награда от 1,600 лева за най-хубавия военен разказ.

4. За тричленния състав на жури – общо сумата 2,400 лева.

5. Резултатът да бъде публикуван поне в някои от всекидневните вестници, от които аз ще го узная.”⁴³.

Интересно е да проследим и „Протокол на комисията по награждаването на най-хубавата биография на военнначалник, и на най-хубавия военен разказ, печатани през 1942 година”⁴⁴:

„Днес, 25 февруарий 1943 година, комисията в състав: председател г. АНТОН РАЗСУКАНОВ, и членове: г.г. Д-Р ДОНКО ДОНКОВ и БОРИС МАКОВСКИ, назначена от Дружеството на военните писатели, със задача да награди най-хубавата биография на военнначалник и най-хубавия разказ с военен сюжет, печатани през 1942 г., с награда: за биографията на военнначалник – 4,000 (четири хиляди) лева, и за военния разказ – 1,600 (хилядо и шестотин) лева, се събра и разгледа излезлите

през годината книги и разкази на военни сюжети и единодушно

РЕШИ

Да се даде:

а) наградата от 4,000 (четири) хиляди лева за най-хубавата биография на военнопочетник на г. ИЛИЯ МУСАКОВ за книгата му „Генерал-лейтенант Георги Вазов“ книга 20 от година V на библиотека „Нашите полководци“⁴⁵, и

б) наградата за най-хубав военен разказ от 1,600 (хилядо и шестотин) лева на г. Дамян Калфов за разказа му „Юначага“, печатан в бр.205 на вестник „Войнишки вести“⁴⁶.

В споменатия по-горе отчет обаче се отбелязва, че „колкото и да бяхме поласкани от красивия жест на този неизвестен приятел на д-вото, управителното тяло следваше упорито набелязаната си цел в това отношение – да не се осланя на нищо случайно, а да потърси средствата на нещо по-стабилно, определено и постоянно.“⁴⁷ Така към дружеството на военните писатели биват основани Фонд „Чеган“ и Фонд „Даровити военни писатели“, които следва да допринесат и по-нататък за развитието на „нашата военно научна мисъл“ и за военното ни художествено творчество⁴⁸.

Подраздел „2. Отпечатване трудовете на дружествени членове“ (към Раздел 3. Дружествена дейност), се спира на проблеми, свързани с издателската дейност и полиграфическото производство на военните издания, написани от дружествени членове. Изтъква се, че „д-вото на военните писатели наистина не е издателство, нито има свое издателство, за да улесни своите членове. То обаче сондира още на времето Военно книгоиздателския фонд, но до практическо разрешение на въпроса тогава не се стигна.“⁴⁹ И препоръчва, от позицията на опита, натрупан от ръководителите на дружеството: „Да бъдат заинтересувани други книгоиздателства с трудовете на нашите членове, това може да бъде сторено само от заинтересуваните автори“⁵⁰. Разсъжденията в тази посока продължават и по-нататък: „Днес въпросът за отпечатване трудовете е още по-затруднен преди всичко от липсата на хартия. Но това не пречи при възможности този въпрос отново да бъде разглеждан до като се постигне известно практическо разрешение.“⁵¹ В подраздел „3. Законът за авторското право“ (към същия раздел 3.) се отбелязва, че се съдържат „доста несъобразности“ и че „управителното тяло се е занимало и с този въпрос, но съществуващите несъобразности могат да бъдат отстранени само по законодателен път“, което обаче остава „задача на бъдещето управително тяло“⁵².

В отчета още се посочва и организирането на две сказки и литературни четения, изнесени от дру-

жествени членове във Велико Търново и Стара Загора, при „проявен голям интерес, при препълнени салони и дори предавани с високоговорители във от салона“⁵³.

На старата столица като естествен културен, просветен и духовен център, се разчита във връзка с популяризирането на дружествената дейност, още повече, че в управителното тяло са родените във В. Търново о.з. ген. Рашко Атанасов и о.з. ген. Иван Тодоров Иванов, и о.з. майор Н. Агънски от с. Дебелец. Още в първия месец на новата 1943 г. Дружеството на военните писатели в България отправя писмо до председателя на Дивизионния съвет от Общия съюз на запасното войнство в България – В. Търново. В писмото, с дата 25 януари 1943 г., София, се известява за намерението на дружеството да изнесе в старата столица сказка – от запасния генерал Рашко Атанасов и литературно четене – от запасния капитан Илия Мусаков, като разходите са „за наша сметка“, в удобен за целта салон, в периода между 10 и 20 февруари с.г. и с необходимото своевременно разгласяване⁵⁴.

Приблизително по същото време дружеството изпраща и писмо до председателя на Общия съюз на запасното войнство, с което го уведомява за искането си за организиране на сказки и четения във В. Търново – от запасния генерал Рашко Атанасов и запасния капитан Илия Мусаков, и в Стара Загора – от зап. полковник Димитър Азманов и зап. майор Петко Пеев, като отправя молба да бъде наредено на председателите на съответните съвети на запасното войнство в двата града „да се укаже необходимото съдействие на нашето дружество в организирането и изнасянето на посочените сказки“⁵⁵.

Сказките и литературните четения по инициатива на Дружеството на военните писатели, биват проведени при много добра организация. Това личи и от кореспонденцията с полковите съвети в двата града. Да председателя на полковия съвет от Общия съюз на запасното войнство в България – В. Търново, е отправено уведомително писмо, в което се съобщава, че сказката ще се състои на 21 февруари 1943 г. в 10.30 часа, като лекторите ще пристигнат предния ден. Към писмото е приложен проект на афиш, който следва да бъде отпечатан във В. Търново и разпространен. На място, с пристигането на представителите на дружеството, ще се заплатят и направените разходи⁵⁶. Около месец по-късно дружественият председател о.з. ген. М. Йовов изпраща благодарствено писмо до председателя на полковия съвет от Общия съюз на запасното войнство: „За оказаното съдействие както по организирането, така и при изнасянето на сказката и литера-

турното четене, които бяха изнесени от името на дружеството ни във вашия град на 21 февруари т.г., изказваме на съюза на запасното войнство в града Ви, а също и лично Вам нашите сърдечни и другарски благодарности.⁵⁷

На 25 март 1943 г., четвъртък, в заседателната зала на Военноиздателския фонд, на третия етаж на бул. „Дондуков“ 58, се провежда първото общо тържествено събрание на дружеството, на което са връчени двете литературни награди, присъдени на двама дружествени членове⁵⁸.

През април дружеството се заема дейно да организира честване „паметта на покойния зап. подполковник Алек[сандър]Морфов, талантливия автор и композитор на незабравими военни маршове“, като за целта бива сформиран комитет, чието първо заседание се провежда в дружествената канцелария – в редакцията на библиотека „Прослава“⁵⁹. В писмо от 20 април 1943 г. временно изпълняващият длъжността на дружествен председател зап. полк. Д. Азманов пише настоятелно и същевременно прочувствено писмо до началника на Школата за запасни офицери, в което моли за съдействие във връзка с честването паметта на Александър Морфов:

„... Известно е, че покойният е автор на текста и музиката на един от най-хубавите наши военни маршове, под опиянението на които ние водехме нашите войни. Значението на покойния за изграждането на високия дух на нашата армия е огромно и то тепърва ще бъде оценено.

Денят за честването ще стане на 9 или най-късно на 16 май в залата на Военния клуб.

Дружеството ни моли да наредите щото хорът на школниците да изпълни при този случай 1-2 от популярните маршове на покойния, един от които да бъде многоизвестния марш „Ний ще победиме всички дружно кат вървиме“⁶⁰.

Между редакцията на Военноиздателския фонд и Дружеството на военните писатели се поддържа редовна комуникация по организационни, творчески и издателски въпроси. Освен че Фондът предоставя заседателната си зала на третия етаж на столичния бул. „Дондуков“ 58, редакцията на Военни издания устройва през 1943 г. състезание „за написване малка повест и голям разказ“. В адресираното писмо – едва ли случайно, до Управителния съвет на Съюза на военните писатели, главният редактор на Военни издания при Фонда кап. Венедиков отправя на 16 януари 1943 г. следната молба за съпричастие към конкурса: „Понеже предстои разглеждането на постъпилите работи, молим Ви, по решението на Управителния съвет да посочите свой представител, който ще участва в комисията по отреждане на предвидените награди“⁶¹.

В долния край на листа е поставена резолюция: „Г-н Мусаков. За изпълнение. 22.І.[19]43“, подписана от председателя на дружествения управителен съвет на военните писатели⁶².

Изглежда, за случая фигурата на кап. Илия Мусаков, който е бил редактор във Военни издания на Военноиздателския фонд и същевременно е член на управителното тяло на Дружеството на военните писатели, е била най-подходяща за написване на рецензионен доклад. Задачата на капитана не е била лека, но донякъде се е улеснявала от обстоятелството, че във връзка с конкурса е трябвало да се излъчат за прием като почетни членове на дружеството починали автори на текстове с военна тематика. Още в началото на доклада си Илия Мусаков отбелязва, че посочените по войната военни писатели не са имали възможност да разгърнат силите и способностите си, но все пак са идеал за обществото, „защото са съединили словото с делото и написаното от тях придобива грамадно значение“⁶³. И той предлага четирима военни писатели, чиито имена „следва да бъдат зачислени в списъците на дружеството ни“⁶⁴, изреждайки ги поименно с техните литературни заслуги – това са Борис Дрангов, Стамен Панчев, Владимир Мусаков и Димчо Дебелянов. За Борис Дрангов в доклада си Ил. Мусаков пише: „Загинал на бойното поле, идеолог на войната, педагог и голям патриот. Повече известен във войската със своите речи. Литературното му наследство не е богато. Освен пръснатите статии във В[оенен] Ж[урнал], е написал книгата: – Помни войната, – издание на Войнишка библиотека, на времето си ценна книга, макар днес някои лапсуси в нея да се намират за пресилени. Книгата, обаче, трябва да се оцени с оглед на времето, когато тя е издадена, и целите, които е преследвала. Дрангов е един от първите създатели на нашата военно-научна книжнина. Загинал през Световната война.“⁶⁵

Правейки тази обобщена оценка за Борис Стоянов Дрангов, Ил. Мусаков едва ли е имал пълната библиографска картина на написаното от него, но е схванал онова особено важно и значимо – че именно Дрангов е един сред значимите български автори, поставили фундамента на военната книжовност – както негови заредени с плам беседи, държави пред юнкерите на Военното училище „Помни войната“⁶⁶, така и книгата му със съвети за строевите офицери със същото заглавие, издадена през 1916 г., в хода на Първата световна война⁶⁷ и претърпяла още три издания; популярната брошура „Юнаци, изпълнете клетвата!“ – излязла в общо пет издания⁶⁸, сказката „Походът на Наполеон I в Русия“, изнесена пред Славянското благотворително дружество⁶⁹, както и неговите поредица „Подробна

програма” за обучението на млади и стари войници в пехотата и конницата (излезли последователно през 1898; 1899; 1900; 1903; 1908, 1910 и пр.⁷⁰) – претърпели по няколко издания, в които ясно проличава силата на военния педагог – истински народен учител на поколения млади български воители, които по-късно изнасят на плещите си тежестта и мощта на десетки сражения по време на войните за национално обединение.

По-нататък в доклада си Илия Мусаков пише с преклонение за поета Стамен Панчев: „Известен с цяла редица стихотворения, между които най-хубавото е „Сине мой”. Зап[асен] офицер, приобщил се към войската, днес той се цени като един от добрите военни писатели и творчеството му надживя отдавна смъртта му. Загинал през Балканската война.”⁷¹ Пак в същия доклад оценката за Владимир Мусаков е, че той е „установен писател на времето си” и е автор на талантливо написаната книга „Кървави петна”, в която някои са съзрели само насилията, „а тя е само ярна картина на войната”; посочва се още, че Владимир Мусаков е починал през 1916 г. в Добруджа⁷².

Тук ще добавим, че творчеството на Владимир Мусаков е събрано в два тома след неговата смърт и издадено през 1921 г. в печатницата на Военноиздателския фонд. Първата книга (том) излиза с портрет на автора и предговор от Никола Атанасов, докато втората книга съдържа драмата „Далила” и излиза в столичната печатница „Доверие”⁷³. Едва през 1943 г. Богомил Нонев съставя един том „Избрани страници” с творчеството на Вл. Мусаков, като изданието е реализирано от столичното книгоиздателство „Хемус” в тираж 3000 екземпляра⁷⁴.

В цитирания доклад Ил. Мусаков пише с уважение за Димчо Дебелянов: „Поет, за който още се говори. Посветил е няколко талантливи стихотворения на войната и войската. Най-известното е „Старият бивак”. Загинал при Струма през 1916 год.”⁷⁵

В края на доклада, под номер 5, Ил. Мусаков отбелязва с няколко думи и дейността на Илия Кушев: „От Македония – гр. Велес. Свършил Военното училище. След войната напуска службата, взима карабината и е един от малкото, които отиват да се борят с чети в Македония срещу Сръбското потисничество. Автор на няколко талантливи стихотворения.”⁷⁶ Цитираният текст за Илия Кушев обаче е задраскан, като трудно може да се каже дали от Мусаков, или след като докладът е бил представен пред съответната комисия за конкурса.

В края на доклада Ил. Мусаков отправя препоръка към научния отдел на дружеството, „да се потърсят загинали автори”⁷⁷.

Редно е да отбележим, че цитираният доклад е изготвен вероятно след края на януари 1943 г., тъй като е резултат от отправеното писмо-отговор на председателя на Дружеството на военните писатели зап. генерал М. Йовов до главния редактор на Военно-издателския фонд с дата 22 януари 1943 г.: „По повод писмото Ви №10 от 16 т.м., като Ви благодарим за вниманието към дружеството на военните писатели, съобщаваме Ви, че дружеството посочва за свой представител във въпросната комисия своя член г-н ИЛИЯ МУСАКОВ”⁷⁸ Писмото свидетелства за подобрената комуникация между редакцията на Военноиздателския фонд и ръководството на дружеството, както и за доверието, което се оказва на редактора на Военни издания Илия Мусаков, когото по-сетне ще видим да изготвя още доклади, свързани с творчеството на отделни автори както по приема им в дружеството, така и по съвместни инициативи заедно с Фонда, по учредяване и провеждане на издателски инициативи.

Дружеството на военните писатели продължава да търси и други подходи, за да спечели на своя страна Военноиздателския фонд. Много характерно в тази посока е едно писмо на дружествения председател на управителното тяло о.з. ген. М. Йовов и секретаря зап. майор П. Пеев с дата 21 декември 1943 г., отправено до „Председателя на Управителния съвет на Военно книгоиздателския фонд”⁷⁹. В писмото се припомнят водещите цели на дружеството. Заедно с това се изтъква, че дружеството „също има намерение в зависимост от разполагаемите материални средства да издава свое списание, а на първо време само отделен лист, издаван при особени случаи”⁸⁰. Затова молбата на военната писателска организация е за 1944 г. да бъде отпусната еднократна помощ в размер на около 50 000 лева, която ще се използва: „1. За засилване наградите от основания вече за целта фонд. 2. За издаване отделен дружествен лист при известни случаи. 3. За засилване сумите, определени за сказки и литературни четения.”⁸¹ Очевидно, става дума за стимулиране на творческите и издателските дейности, тъй като военните писатели трудно събират само от скромния член внос и епизодични дарения издръжка за годишната си дейност, включваща и редица инициативи, които са се нуждаели се от повече средства. Например издаването на списание е скъпо начинание във военновременните години, затова целта е да се издава поне единичен лист – вестник по повод на знаменателни поводи и годишнини.

Един такъв трогателен повод е отбелязване шестдесетгодишнината на писателя Георги Райчев, който е дружествен член. Със свое писмо на 29 ап-

рил 1943 г. Комитетът за честване шестдесетгодишнината на писателя се обръща към председателя на дружеството на военните писатели:

„Както Ви е известно, група приятели и почитатели на тежко болният голям наш писател, Георги Райчев, образуваха под покровителството на Господина Министра на Народното просвещение, комитет за чествването му. То ще стане на 9 май т.г. в 10 S часа сутринта във Военния клуб.

По желанието на самия писател, комитетът беше решил, да го направи, колкото е възможно по-скромно и незабележимо. Като установи обаче, извънредния интерес, който при това още необявено в пресата чествуване възбуди във всички културни среди на столицата и на провинцията, както и непрестанните писмени и устни изрази на обич към писателя и поздравления към инициаторите за идеята им, комитетът намери, че то още от сега взема характер на спонтанно народно чествуване, не само на един духовен водач, а и на един безукорно честен и примерен българин, човек, баща, съпруг, приятел и другар.

Тъй като писателя, Георги Райчев, е член на Вашето дружество, комитетът счете за свой приятен дълг да Ви уведоми своевременно за чествването, в което той предполага, ще искате да вземете участие. В такъв случай той Ви моли да го уведомите за участието си в чествването и за евентуален паричен или какъв да е дар, като се отнесете до секретаря на комитета г. Никола Мавродинов, в Дирекцията на Народния музей, всеки присъствен ден от 11 до 12 часа преди обед.”⁸²

След получаването на писмото, на Илия Мусakov е възложено да подготви поздрав до писателя. Така дружеството изпраща следния поздравителен адрес:

*„С о ф и я
Георги Райчев
Чрез комитета [за] чествуване шестдесет
годишнината му
Военния клуб*

От името на дружеството на военните писатели в България и от мое име като Ви поздравявам сърдечно с Вашия шестдесет годишен юбилей, пожелавам Ви още дълги години бодрост, за да продължите делото на Вашата творческа дейност в областта на литературата.

Председател на дружеството
Зап. генерал Йовов⁸³

Подобни жестове на уважение и признателност са характерни за дружествената дейност на военните писатели и колкото днес да изглеждат малки

и символични, те навярно са стоплили душата на изтъкнатия наш белетрист, автора на прекрасните повестите „Грях”⁸⁴, „Мъничък свят”⁸⁵, „Каракачал”⁸⁶ както на десетки приказки и разкази за деца и юноши, издадени от най-авторитетните издателства у нас като „Ал. Паскалев”, „Хемус”, „Казанлъшка долина”, „Т. Ф. Чипев”, „Иван Коюмджиев”, Министерство на народното просвещение – фонд „Литературни издания”, „Хр. Г. Данов” и, разбира се, печатницата на Армейския военноиздателски фонд. Самото присъствие и членство на толкова изтъкнат и признат приживе автор безспорно е насърчавало и вдъхвало определено самочувствие на дружеството.

Един от впечатляващите жестове на дарителство с принос за укрепване на дружествената дейност, е този на Христо Йоцов. С писмо до Дружеството на военните писатели, изпратено от София на 2 декември 1943 г., той посочва, че „Вашето дело ми е присърце и искам да поощря развитието на художествената военна литература”, затова предлага да се приеме сумата от 50 000 лева, с която да бъде създаден фонд, от който „да се черпят средства за ежегодни награди за проявилите се автори” в тази област⁸⁷. Желанието на дарителя е наградите да се дават от лихвите на дарението „на онзи военен писател, който през изтеклата година е написал и издал най-хубавото военно художествено произведение по преценка на назначена от Вас за целта комисия от жури”. Освен това дарителят възлага фондът да се управлява от законното управително тяло на дружеството, а с цел да се постави началото на награди от същия фонд, изказва желание „от горната сума да се даде за изтеклата година една награда в размер от 5000 (пет хиляди) лева”⁸⁸. Към писмото е приложен и чек за внушителната за времето сума от 50 000 лева.

Дружеството на военните писатели изпраща писмо до дарителя Христо Йоцов с дата 21 декември 1943 г., в което изразява признателност и благодари, че „делото на военния писател е толкова близко до Вашето сърце и че сте проявили желание да поощрите развитието на нашата художествена военна литература”⁸⁹. Приемайки щедрия жест, управителното тяло на дружеството с протокол №33 от 8 декември 1943 г. взема решение: „Да се основе фонд **Поручик Христо Йоцов**, от лихвите на който да се раздава награда за най-хубавото военно художествено произведение”, което се съобщава на дарителя в същото писмо⁹⁰. В писмото още се съобщава, че управителното тяло на дружеството е провъзгласило Христо Йоцов за свой благодетелен член, наричайки го още „просветен и проникновен българин, който вижда отвъд сивото всекидневие”

и който е „вдъхновен от творчеството на военния писател”⁹¹. Наистина, родолюбивият жест е някак непонятен за днешния все по-затворен в черупката на проблемите си човек, все по-безкнижен и забързан в своя делник на оцеляващия от кризата и сподирян от бездуховността българин, но нека припомним, че в онези години почти непознатият Христо Йоцов е проявил щедрост на насърчител за военната книжнина в трудни за България дни – над София са прелитали противниковите английски и американски самолети, стихията на войната е бушувала на изток и на запад, по суша и море, страната ни е била в тревожни дни на изпитания. И тъкмо в тези дни, без всякаква корист, с писмо от 27 декември 1943 г. Христо Йоцов, отправя молба към Дружеството на военните писатели: „Позволявам си, обаче, да Ви помоля да отмените решението си, щото фондът, който сте решили да учредите съгласно протокол №33 от 8.XII. т. г. да го наименувате „Поручик Христо Йоцов”. Настоятелно Ви моля, този фонд да се именува другояче, като заедно с това подчертавам още веднъж голямото си удоволствие, с което и за в бъдеще според условията и възможностите си ще подкрепям фонда за награда на най-хубавото художествено произведение.”⁹² Нещо повече, на 30 декември 1943 г. Христо Йоцов пише лаконично до писателското дружество, давайки нова подкрепа с конкретно искане: „Тук приложена Ви изпращам сумата от 10 000 /десет хиляди/ лева, която моля да употребите за награда на онзи от г.г. членовете на дружеството Ви, който най-добре опише подвига на покойния герой-летец Капитан Списаревски.”⁹³ Несъмнено, героизмът на въздушните защитници на столицата е бил сериозен повод за безкористния запасен офицер Христо Йотов да подкани към конкретни писателски и издателски прояви в преломните дни на изпитания.

Сред документите, свързани с работата на Дружеството на военните писатели в България, е и Правилник на унгарския писателски съюз. В запазената и доста места коригирана чернова на правилника се вижда, че всъщност става дума за създаване на Унгарски военно-писателски кръжок, подчинен на офицерския държавен научен и казино съюз, чието седалище е зданието на Военния музей, и чиято дейност се е предвиждало, вероятно, да бъде свързана и да се уреди по модела на българското военно писателско дружество⁹⁴. От текста на правилника на унгарския военно-писателски кръжок, т. 9, става ясно, че съобразно насоката на писателската си дейност или специалността си, членовете на кръжока се групират в три отдела – военно-научен

(включващ военна наука, бойна наука, военна организация и обучение), военноисторически и художествено-литературен⁹⁵. Подобно на българската военно-писателска структура, и унгарският писателски кръжок има редовни, дописни и почетни членове. Сред целите на унгарския кръжок е да допринесе за развитието на унгарската военна литература, сдружавайки военните писатели; да поддържа допир с учреждения, организации и лица, подпомагащи целите на кръжока, както и да противодейства на онези издания, които се отнасят до военни въпроси и които биха влияли вредно на родолюбивия и военен унгарски дух. Несъмнено, тук става дума за формиране на определена издателска политика, сред която по-нататък влиза издаването на „добри и полезни трудове”, както и собствено издаване и разпространение на единични трудове⁹⁶. От напечатания и коригиран впоследствие текст на правилника на Унгарския писателски кръжок се вижда, че той е представен по-скоро като модел за действие на унгарската страна, на Държавното офицерско събрание⁹⁷. Изглежда, редактирането на този правилник е бил доброжелателен знак на добра воля, свързан с методическа подкрепа на устройството и уредбата на унгарска военна писателска и издателска структура, за която българските военни писатели, съвместно с колегите си от редакцията *Военни издания* при Военноиздателския фонд, са придобили опит и са осъществили дейности, служещи за пример във военновременната обстановка⁹⁸. В правилника обаче не става никъде дума за съвместни дейности с българското дружество, или пък че този кръжок би станал част от Дружеството на военните писатели в България.

3. Процедури за приемането на първите военни писатели в дружеството и един поглед към техните издателски и авторски приноси

За да стане член на Дружеството на военните писатели в България, всеки един кандидат е трябвало да подготви списък на своите печатани трудове – книги и статии във военни периодични издания, както и евентуални редакторски и издателски участия в списване на списания и библиотечни поредици. От съхранените в ДВИА – В. Търново документи при фонда на дружеството черпим редица сведения за развитието на военното ни книгоиздаване, особено в периода между двете световни войни. Повечето от кандидатите са представяли и обяснителни бележки за по-важните си книги и

В тази книга просто, но талантливо, на популярен език се описва цялата Балканска война, като се предават и всички по-големи подвизи на офицери, подофицери и войници.

Антон Разсуканов има скицирани бележки на бойната дейност на В. Величество през Световната война и ред други материали, които навярно ще използва в бъдещата си литературна дейност...

Книгата му „Балканската война”, обаче, е достатъчна, за да го изпъкне като установен военен писател. Тя се посрещна отлично широкия кръг на българското учителство и учащата се младеж, а критиката я отбеляза с голям интерес.

Антон Разсуканов отдавна следва да бъде в редовете на дружеството ни.⁹⁹

В писмо с бланка на Дружеството на военните писатели в България, с дата 7 декември 1942, г., и адресирано до „Господин АНТОН РАЗСУКАНОВ – Канцеларията на Двореца – ул. Московска, София, се съобщава на кандидата, че управителното тяло в заседанието си от 2 декември 1942 г., протокол №7, го е удостоило да бъде действителен член от художествения отдел на дружеството, като му изпраща и един екземпляр от своя устав¹⁰⁰.

Тук е мястото да допълним, че Антон Спиридонов Разсуканов е един от военните писатели с принос към военната ни книжнина между двете световни войни, при това основната част от книгите му са реализира с участието на Военноиздателския фонд. През 1931 г. в печатница „Армейски военноиздателски фонд” излиза „Сборник войнишки забави”¹⁰¹, а година по-късно пак там е отпечатан „Възпоменателен сборник на 4-ти артилерийски на Негово Величество цар Фердинанд полк и формираните от него части”¹⁰². Наред със съставителството на тези два сборника с военна тематика, А. Разсуканов е автор на документално-публицистичните книги „По бойните полета с 8 артилерийски полк”¹⁰³ и цитираната в доклада на Ил. Мусаков книга „Балканската война”¹⁰⁴. В отправеното си заявление за членство до председателя на Дружеството на военните писатели Антон Разсуканов посочва, че е бил сътрудник на всички военни издания и на сп. „Философски преглед”, изброява упоменатите тук свои книги, като изрежда и написаните, но неиздадени съчинения: „История на 6-й артилер. полк”, „История на 7-й артилер. полк”, „История на Соф. тежък полк”, „Психология на българ. народ, войник и началник”¹⁰⁵. За качества на запасния подполковник Антон Разсуканов е даден положителен отзив и във втория рецензионен доклад, представен от секретаря на дружеството П. Пеев¹⁰⁶.

Други публикации. Материалите на съответния кандидат са се разглеждали предимно от участващите в управителното тяло и литературно подготвени военни писатели като Никола Агънски, Илия Мусаков, Антон Разсуканов и други рецензенти, на които предварително е възложено да подготвят писмена констатация под формата на доклад, в който се прави кратък преглед на творческите приноси на кандидата, като в края му се дава предложение за приемане или отхвърляне на кандидата. Управителното тяло взема решение за приема и писмено уведомява кандидатстващия със специално писмо, в което се посочва протоколът и дата на заседанието, по време на което е взето съответното решение. В писмото се прилага и дружественият устав. Предвижда се и официално провъзгласяване, което се извършва в канцеларията на дружеството – редакцията на Библиотека Прослава.

Първите кандидати са утвърдени автори с научни и литературни произведения на военна тема, като произлизат предимно от средите на висшите запасни офицери, но има и утвърдени журналисти от националния печат, както и участници в списването и редактирането на военни периодични издания или библиотечни поредици. В едно заседание може да се приеме повече от един кандидат. Впоследствие някои от новоприетите членове се включват сами с изготвянето на рецензионни доклади.

Сред първите кандидати за членове на дружеството е *Антон Разсуканов*. Още на 24 ноември 1942 г. обективна и професионална оценка за него дава в доклада до управителното тяло Илия Мусаков:

„Антон Разсуканов отдавна, още преди войните, се е проявил като добър военен повествовател. Перото му е сочно, езикът увлекателен, а стилът оригинален.

Между своите съвипускници и випуските пред и след него той е доста популярен.

След войните той се прояви с ред статии и подлистници, печатани във военните издания и органите на запасното войнство.

Сюжетите на Антон Разсуканов са винаги из военния живот. Най-често той черпи от войните и при четенето на негови творби личи дълбока наблюдателност и чудна памет. Той помни обстановката до най-малки подробности, а също така имената и на отделни войници. Разказва талантливо, образно...

Талантливостта на Антон Разсуканов изпъкна в книгата му „Балканската война”, която е издание на Военно-книгоиздателския фонд – приложение на сп. „Родолубие”.

В художествения отдел на дружеството, съгласно протокол № 7, заседание на 2 декември 1942 г., е приет и запасният генерал *Никола Подгоров*. В доклада си за него съветникът от управителното тяло о.з. майор Никола Агънски дава кратки сведения за Н. Подгоров: „Същият е бивш действующ офицер, възпитаник на Военното на Н. В. Царя училище, което е завършил през 1908 г. с 28 випуск. Участвувал е в трите войни за обединението на българския народ. В службата си е достигнал до чин генерал-майор и длъжност инспектор на конницата. През време на войните е показал доблест и храброст в бойните си действия.”¹⁰⁷ В доклада на Н. Агънски се дава и оценка на най-значимото съчинение на о.з. ген. Н. Подгоров: „Освен отделните разкази, на теми – героични подвизи из войните – отпечатани по единично в нашия периодичен печат, той е отпечатал в един голям том под надслов „Под разветия щандарт” своите спомени от войната като художествена възхвала на епичните бойни действия на нашата храбра и хвърковата конница. Този му труд има всичките положителни качества на едно издържано и съвършено художествено произведение. По език и стил той може да служи за образец на правилно българско писане.”¹⁰⁸

Художествено-документалната книга на Никола Подгоров „Под разветия щандарт” излиза през 1935 г. в столичната печатница „С. М. Стайков”, като през същата година е направено второ издание в нов тираж от 2000 екземпляра, реализирано в печатница „Гр. Т. Гавазов”¹⁰⁹. Творческата биография и на този военен писател се реализира в периода между двете световни войни. Още през 1932 г. издава брошура за ловното облекло на ловците¹¹⁰, през 1939 г. и 1940 г. са отпечатани в две издания неговите „Ловни разкази”¹¹¹, а през 1940 г. печатницата на Военноиздателския фонд и библиотека „Нашата конница” осъществяват издание на неговите „Кавалерийски разкази”¹¹², при това във впечатляващ за времето тираж – 5400 екземпляра.

В споменатото вече заседание на Дружеството на военните писатели в България от 2 декември 1942 г., протокол № 7, бива приет и *Петър Дошкинов*, „за действителен член от военно-научния отдел на дружеството”¹¹³. В изготвения от самия автор списък¹¹⁴ са посочени 7 студии в списанията „Артилерийски преглед” (1928; 1931; 1932; 1936; 1939; 1940; 1941; 1942) „Военно-инженерна библиотека” (1928) и „Военен журнал” (1938), както и статия в сборник № 3 от 1926 г. на в. „Народна отбрана”, а също и две авторски книги: „Майското сражение в завоя на р. Черна, 1917 г. Действията на артилерията и поуки от тях”¹¹⁵ (1936) и „Чеган-

ската операция” (1939)¹¹⁶, наградена от Българската академия на науките и изкуствата¹¹⁷. И двете книги са излезли в печатницата на Военноиздателския фонд. Студиите и статиите на П. Дошкинов съдържат ретроспективен преглед на важни сражения през Първата световна война и за сраженията при Малка Ниджа, Малка Река планина, Лерин и др., като се прави анализ върху действията на българската артилерия, дискутират се въпроси за тактическите огневи системи, за командването и за изпълнението на противниковата атака. В обяснителна бележка към библиографския списък на публикациите си Петър Дошкинов дава и собствената авторска преценка, която е целяла да запознае рецензентите по приема с важните акценти на неговото изследване. За „Чеганската операция той посочва: „Изобщо в този труд, под светлината на български, германски, французки и сръбски документи са изнесени политическите и военните събития на Балканите през първите 8 месеца на 1916 год., както и действията на I. бълг. армия в Македонския боен театър, във втората половина на м-ц август с.г. Заедно с историческите събития, застъпен е и моралния елемент, тъй като той е бил наблюдаван от по-големите войскови командири, наши и противникови. Събитията са изложени двустранно. Анализът в книга II. е направен въз основа на фактите, изложени в книга I., с цел да се извадят поуците.”¹¹⁸ За „Майското сражение в завоя на Черна, 1917 г.” П. Дошкинов изрежда отзиви във в. „Народна отбрана”, 1792 от 26 февруари 1936 г. и в „Отечество”, бр.718 от 14 март 1936 г. с автори подполк. А. Разсуканов и о.з. ген. А. Константинов, като добавя: „И този труд е съставен по български, германски и французки оф[ициални] документи. Военните събития са изложени също двустранно. Самото сражение е един образец за правилно, умело и будно командване при отбрана.”¹¹⁹

Книгите и на този военен писател са били разглеждани в детайли. Самата процедура е изисквала авторът да направи своята кратка оценка за представените произведения, а също да представи отзиви и рецензии за тях, поместени пресата, а особено – в нашата военна периодика. От друга страна, книгите на П. Дошкинов излизат от името на представителна институция – Военноиздателския фонд, както и чрез фонд „Артилерийски преглед”, който е бил учреден в полза на списанието¹²⁰.

Ясен знак за добрата комуникация между Военноиздателския фонд и Дружеството на военните писатели в България е приемът на *Борис Маковски*. В доклада на Никола Агънски с дата 23 ноември 1942 г., София, до управителното тяло на дружеството се казва:

„Предлагам да бъде приет за редовен член на „Дружеството на военните писатели в България писателят Борис Маковски, който е редовен член на „Съюза на писателите в България“ и е редактор на военните издания при Военния книгоиздателски фонд в София.

Борис Маковски е от малкото съвременни български писатели, които избират сюжетите на своето художествено творчество из областта на нашето близко героично минало и между родолюбивите прояви на българина, и то още от първите стъпки на своята литературна работа. Той еднакво добре владее и разказа, както се вижда това от книгите му: „Царственият воин“ и „Весела войнишка книга“ и стихът, където неговото пламенно и чувствително сърце е в стихията си. Стихът на поета Маковски е пламенен, строен и отмерен, и не само допада на родолюбивия читател, но се и попива и запомнява от него.

Излишно е да се подчертава, че творчеството на Маковски върви в една посока напълно в духът и изискванията на дружествения устав и отговаря на целите и задачите, които си е поставило дружеството.

За Маковски като човек може да се каже както за всички люде: „ераре хуманум естъ“, но грешките на Маковски засягат и вредят само него, а неговото литературно творчество положително ползува българската общност. Маковски е още сравнително доста млад и пред него стои едно по-дълго творческо бъдеще, през което той ще бъде деен и много полезен член на дружеството.¹²¹ Вторият рецензионен доклад за писателя, представен от Илия Мусаков, също уточнява, че „Борис Маковски е редактор в Редакцията на военните издания. Преди това е писал в разни списания, без да засяга военни сюжети. Член е на Съюза на писателите.“¹²² По-нататък в доклада си И. Мусаков акцентира върху участието на Б. Маковски в редакцията Военни издания на Военноиздателския фонд: „От установяването му като редактор на Военни издания се прояви с патриотични стихотворения, написване на текстове на бойни маршове. Стихотворенията му особено технически са свършени. Владее стиха, а чрез злободневните войнишки и политически стихотворения през време на войнишкия час по радиото е спечелил популярност между войската и народа.“¹²³

Разглеждайки приносите на Б. Маковски към военната художествена литература, свързани с периодичните издания и книги на Военноиздателския фонд, И. Мусаков отбелязва:

„В областта на белетристиката е автор на доста разкази, пръснати из разните списания на Военните

издания. Издал е и следните книги с военно-художествени сюжети:

1. *Земята остана тяхна* – героични подвизи, грижливо събрани и написани на хубав език.

2. *Царственият воин* – бойни подвизи на Негово Величество като престолонаследник през Световната война.

3. *Весела войнишка книга* – весели случки от войнишкия живот.

4. *Книга за Добруджа* – описание на заемаването [на] Добруджа и впечатления за тази хубава земя.

Б. Маковски има и други заслуги в областта на военната книжнина: превел е няколко книги от немски на български, като:

Пътищата на съвременната стратегия

Победа на истината

Краят на илюзиите

Германското командване и германското войнство и др.

Изобщо Б. Маковски е установен писател, в силите си е и работи във военната книжнина, като следва да се очаква, че ще допринесе още много за нея.¹²⁴

С официално писмо, с дата 7 декември 1942 г. новият член на дружеството е уведомен за приема:

„Господин

БОРИС МАКОВСКИ

Редактор във Военно-книгоиздателския фонд

бул. Дондуков

София

Съобщаваме Ви, Уважаеми господин БОРИС МАКОВСКИ, че управителното тяло на дружеството на военните писатели в България в заседанието си от 2 декември т.г. – протокол №7 от същата дата, Ви е удостоило да бъдете действителен член от художествения отдел на дружеството.

Ще ни бъде приятно да бъдем уведомени, че желаете да бъдете записан като член на нашето дружество

Тук приложен изпращаме Ви и 1 екз. от устава на дружеството.¹²⁵

Изборът на управителното тяло е особено важен, тъй като подсилва контактите между Военноиздателския фонд (по това време именувано Военно-книгоиздателски фонд) и военното писателско дружество, на което е предстояла и амбициозна издателска програма – за издаване на авторски книги на своите членове, за списване на периодично издание. Самият Б. Маковски по-сетне е търсен за написване на рецензионни доклади по приема на нови кандидати за членство.

Следва продължение

БЕЛЕЖКИ

¹ ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1 (Дружество на военните писатели в България), л.10.

² Пак там.

³ Пак там.

⁴ Пак там.

⁵ ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1, л.1.

⁶ ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1, л.5.

⁷ ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1, л.1.

⁸ Пак там.

⁹ ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1, л.2.

¹⁰ Б ъ л г а р с к и периодичен печат 1844–1944. Анотиран билиографски указател. Т.2. С., Наука и изкуство, 1966, с.196.

¹¹ ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1, л.1.

¹² Пак там.

¹³ Пак там.

¹⁴ Пак там.

¹⁵ Пак там.

¹⁶ ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1, л.2.

¹⁷ Пак там.

¹⁸ Пак там.

¹⁹ Както вече споменахме, членове по право съгласно чл.10 са гл. редактор на Военни издания на Военния книгоиздателски фонд и гл. редактор на органа на Общия съюз на запасното войнство (ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1, л.2.).

²⁰ ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1, л.2.

²¹ ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1, л.5.

²² У с т а в на Дружеството на военните писатели в България. С., Печатница на Военно-издателския фонд, 1942. 30 с. Пази се в: ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1, л.23.

²³ Цит. съч., с.3. Виж също в: ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1, л.24.

²⁴ Цит. съч., с.2. Виж също в: ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1, л.23 гр.

²⁵ ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1, л.34.

²⁶ ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1, л.33.

²⁷ Пак там.

²⁸ Пак там.

²⁹ Пак там.

³⁰ ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а. е., л.7. (Писмото е подписано от председателя на Дружеството на военните писатели в България – о.з. ген. М. Йовов и секретаря о.з. майор П. Пеев).

³¹ ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1, л.13 (Писмото е с дата 20 октомври 1942 г., София).

³² ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1, л.14 (Писмото е с дата 6 ноември 1942 г., София).

³³ ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1, л.8 (Писмото е подписано от зап. ген. М. Йовов и секретаря на дружеството о.з. майор П. Пеев).

³⁴ ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1, л.41.

³⁵ Пак там.

³⁶ ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1, л.39.

³⁷ Пак там, л.39.

³⁸ Пак там, с.39.

³⁹ Пак там, с.39.

⁴⁰ ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1, л.38.

⁴¹ **Мусаков, Илия**. Генерал-лейтенант Георги Вазов. С., печ. стоп. развитие, 1942. 123 с. 1 л. портр. 3000 тир. – Библ. Прослава. Нашите пълководци. Г. IV, кн. 14.

⁴² ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1, л.37.

⁴³ ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1, л.73. (Писмото е без дата и място на подаването). Дали подписалият се като „Един приятел на дружеството на военните писатели“ не е самият Илия Мусаков, дали е свързано с личността на дружествения секретар и редактор на библиотека „Прослава“ о.з. майор Петко Пеев, е трудно да се отгатне. Защо не пък наистина това да е бил някой почитател на новоучредената формация? Или такъв, който е искал да провокира бъдещи проучвания и дух на състезателност и конкуренция? Това остава като въпрос за бъдещо проучване. Макар че тук по-важен е самият жест и свързаните с него родолюбиви подбуди. – Л. Г.

⁴⁴ ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1, л.74.

⁴⁵ Тези библиографски сведения се разминават с посоченото за същата книга на Илия Мусаков в т.4 на „Български книги 1878–1944“ (С., НБКМ, 1979, с.193): **Мусаков, Илия**. Генерал-лейтенант Георги Вазов. С., печ. стоп. Развитие, 1942. 123 с. 1 л. портр. 3000 тир. – Библ. Прослава. Нашите пълководци. Г. IV, кн. 14.

⁴⁶ ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1, л.74.

⁴⁷ ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1, л.37.

⁴⁸ Пак там, л.37.

⁴⁹ ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1, л.38.

⁵⁰ Пак там, л.38.

⁵¹ Пак там, л.38.

⁵² ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1, л.38.

⁵³ ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1, л.40.

⁵⁴ ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1, л.67–67 гр. (Оригинал. Пищеща машина.). Писмото е подписано от председателя на управителното тяло на дружеството зап. ген. М. Йовов и секретаря зап. майор П. Пеев.

⁵⁵ ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а.е.1, л.69.

⁵⁶ ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а. е.1, л.69. (Оригинал. Машинопис. Изведено с по-късна дата – 22 февруари 1943 г.) Писмото е подписано от председателя на дружеството о.з. М. Йовов и секретаря о.з. П. Пеев.

⁵⁷ ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а. е.1, л.61. (Оригинал. Машинопис.) Писмото е с дата 16 март 1943 г.

⁵⁸ ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а. е.1, л.58. (Оригинал. Машинопис.). Писмото до всички дружествени членове е с дата 22 март 1943 г. От текста се подразбира, че става дума за награждаването на спечелилите споменатия погоре литературния конкурс о.з. кап. Илия Мусаков, и военния писател Дамян Калфов. По този въпрос виж в. ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а. е.1, л.37.

⁵⁹ ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а. е.1, л.56. (Оригинал. Машинопис.). Редица обстоятелства възпрепятстват честването на Ал. Морфов да се осъществи. Л. Г.

⁶⁰ ДВИА, ф.42 А1, оп.1, а. е.1, л.57. (Оригинал. Машинопис.). По редица причини честването е отложено и не се провежда.

⁶¹ ДВИА, ф.42А1, оп.1, а.е.1, л.71. (Оригинал. Машинопис.).

⁶² Пак там.

⁶³ ДВИА, ф.42А1, оп.1, а.е.1, л.72. (Оригинал. Ръкопис.).

⁶⁴ Пак там.

⁶⁵ Пак там.

⁶⁶ **Дрангов, Б. С.** Помни войната. Беседи, държани пред юнкерите от II сеп. Кл. На Воен. Н. В. у-ще през уч. 1910–1912 г. С., печ. Воен. журнал, 1914. 16 с. Излязла като Премия III, Г. XXV на Вонен журнал. Книгата е недовършена.

⁶⁷ **Дрангов, Б. С.** Помни войната. Съвети за строеви офицери. Скопие, Скопска ШЗП, Скопска общин. печ., 1916. 100 с. 1500 тир. Книгата претърпява още три издания: 2. изд.: Пловдив, Щаб на 2-а отд. Армия, 1916. 112 с.; 3. изд.: С., Щаб на действующата армия, печ. Воен. известия, 1917 135 с. – Походна войнишка библи. №7; 4. изд. С., Райна Дрангова, печ. Ив. К. Божинов, 1927. 90 с.

⁶⁸ **Дрангов, Б. С.** Юнаци, изпълнете клетвата! 2. попр. И доп. изд. Лом, печ. димитров и Тодоров., 1902. 32 с. – Войнишко четиво. За I. изд. няма сведения. 3. изд. – 1902. 32 с. 4. изд. Скопие, 1916. 20 с. 5. изд. Юнаци! Изпълнете длъжностите си! Пловдив, печ. Хр. Г. Данов, 1917. 20 с.

⁶⁹ **Дрангов, Б. С.** Походът на Наполеон I в Русия. (Сказка, четена в тържественото събрание на Слав. Благотвор. Д-во на 19.II. 1912. С., Слав. благотвор. д-во (печ. П. М. Бъзайтов, 1912. 22 с.

⁷⁰ По този въпрос повече библиография виж в: Бъзайтов, П. М. Книги 1878 – 1944. Т. 2. С., НБКМ, 1978, с. 322–323.

⁷¹ ДВИА, ф.42А1, оп.1, а.е.1, л.72.

⁷² Пак там., л.72.

⁷³ **Мусаков, Владимир Петров.** Съчинения. Т. I. С. (печ. Воен.-изд. фонд), 1921.

I, кн.[1]. Кървави петна. Предг. От Никола Атанасов. 86 с. 1 л. портр.

Кн.2. Далила. Драма в 3 д. С. (печ. Доверие), 1921. 67 с.

⁷⁴ **Мусаков, Владимир Петров.** Избрани страници. (Под уредбата на Богомил Нонев). С., Хемус (печ. Борис Т. Петров, 1943). 256 с. 1 л. портр. 3000 тир.

⁷⁵ ДВИА, ф.42А1, оп.1, а.е.1, л.72.

⁷⁶ Пак там, л.72.

⁷⁷ Пак там, л.72.

⁷⁸ ДВИА, ф.42А1, оп.1, а.е.1, л.70.

⁷⁹ ДВИА, ф.42А1, оп.1, а.е.1, л.49.

⁸⁰ Пак там, л.49.

⁸¹ Пак там, л.49.

⁸² ДВИА, ф.42А1, оп.1, а.е.1, л.53.

⁸³ ДВИА, ф.42А1, оп.1, а.е.1, л.51.

⁸⁴ **Райчев, Георги Михайлов.** Грях. Повест. [С., Ал. Паскалев], Придворна печ. на Графика АД [1923]. 49 с.

⁸⁵ **Райчев, Георги М.** Мъничък свят. Бележник на един разлюбен. Повест. С., Ал. Паскалев и сие [1919]. 103 с. – Библи. Наши писатели. Кн.4

⁸⁶ **Райчев, Георги М.** Избрани съчинения. Кн.I – IV. С., Хемус, (печ. Изгрев, 1940 – 1943). 3000 тир.

I. Мъничък свят. Повести. (1940). XV, 228 с. 1 л. портр.

II. Незнайният. Разкази. (1940). 240 с.

III. Каракачал. Битови разкази. (1943). 364 с.

⁸⁷ ДВИА, ф.42А1, оп.1, а.е.1, л.48. Оригинал. Машинопис. (Писмото е отправено „До Почитаемото Дружество на Военните писатели, София, бул. Цар Освободител № 17.“)

⁸⁸ Пак там, л.48.

⁸⁹ ДВИА, ф.42А1, оп.1, а.е.1, л.47. Оригинал. Машинопис. (Писмото е подписано от председателя на дружеството зап. генер. М. Йовов и секретаря зап. майор П. Пеев).

⁹⁰ Пак там, л.47. (Подчерганият текст е според оригинала на документа.)

⁹¹ Пак там, л.47.

⁹² ДВИА, ф.42А1, оп.1, а.е.1, л.46.

⁹³ ДВИА, ф.42А1, оп.1, а.е.1, л.44.

⁹⁴ ДВИА, ф.42А1, оп.1, а.е.1, л.75–79. Оригинал. Машинопис. Много ръкописни корекции по страниците са направени, изглежда, от представител на управително тяло на Дружеството на военните писатели в България.

⁹⁵ ДВИА, ф.42А1, оп.1, а.е.1, л.78–79.

⁹⁶ ДВИА, ф.42А1, оп.1, а.е.1, л.75–76.

⁹⁷ ДВИА, ф.42А1, оп.1, а.е.1, л.79.

⁹⁸ Каква е съдбата на Унгарския военно-писателски кръжок – това за автора на настоящата публикация излиза извън рамките на проучването му, и е въпрос за самостоятелно изследване с повече документи и материали, които не се съдържат в ДВИА или поне аз не открих такива към момента.

⁹⁹ ДВИА, ф.42А1, оп.1, а.е.1, л.93 (Оригинал. Ръкопис.) Вляво в горния край на страницата е поставена резолюция с подпис на дружествения председател: ”Приет единодушно в заседанието на 2.XII.42. Протокол № 7 – худож. отдел.”

¹⁰⁰ ДВИА, ф.42А1, оп.1, а.е.1, л.92.

¹⁰¹ **Разсуканов, Антон Спиридонов.** Сборник войнишки забави. Наредил... С., печ. Арм. Воен.-изд. фонд, 1931. 209 с. 4550 тир. (Книгата е приложение на сп. „Подофицерски журнал“).

¹⁰² **Разсуканов, Антон С.** Възпоменателен сборник на 4-ти артилерийски на Негово Величество цар Фердинанд полк и формираните от него части.(Състав...).С., 4-о артилерийско отд., печ. Арм. воен. изд. фонд, 1932. 159 с. с ил. и портр. 2500 тир.

¹⁰³ **Разсуканов, Антон.** По бойните полета с 8 артилерийски полк. <1915–1918 г.> С., печ. Съгласие, 1929. 223 с. с ил. 1600 тир.

¹⁰⁴ **Разсуканов, Антон.** Балканската война. С., печ. Воен.-изд. фонд, 1939. 142 с. с ил. 2 к. 4000 тир.

¹⁰⁵ ДВИА, ф.42А1, оп.1, а.е.1, л.95. (Заявлението на А. Разсуканов е с адрес София, бул. „Пенчо Славейков“ № 32, и дата 23.XI.1942 г.).

¹⁰⁶ ДВИА, ф.42А1, оп.1, а.е.1, л.95. Оригинал. Машинопис. В заключението на доклада се казва: „Претенциявам, че запасният подполковник Антон Разсуканов може да бъде приет за действителен член от художествения отдел на дружеството. София, 27 ноември 1942 год.” (Пак там).

¹⁰⁷ ДВИА, ф.42А1, оп.1, а.е.1, л.87. Оригинал. Машинопис. (Докладът е с дата 23 ноември 1942 г., София).

¹⁰⁸ Пак там, л.87. Накрая на доклада си Никола Агънска заключава: „Дори само този труд да е даден от Никола Подгоров на българската военна литература, пак

авторът му заслужава да бъде приет за редовен член на дружеството, но Никола Подгоров продължава да пише и то в духът и изискванията на дружествения устав, и ние имаме всичкото основание да се надяваме, че той ще обогати българската военно-художествена литература с още трудове от типът на Под разветия щандарт”. (Пак там). Вляво горе върху доклада е поставена ръкописна резолюция от председателя на дружеството „Приет единодушно в заседанието на 2.XII.1942. Протокол №7 – Худож. отдел.

¹⁰⁹ Подгоров, Никола. Под разветия щандарт. С., (печ. С. М. Стайков,), 1935. 319 с.

2. изд. С. (печ. Гр. Ив. Гавазов) 1935. XXXIX, 317 с. 2000 тир.

¹¹⁰ Подгоров, Никола. Описание за облеклото на ловците. Състав... С., Ловна организация Сокол, печ. Графика, 1932. 8 с. с ил. 1000 тир.

¹¹¹ Подгоров, Никола. Ловни разкази. С., (БЛСО Сокол, печ. България), 1939.128 с. 1000 тир. – Ловна бил. № 20.

[2. изд.]. С., Бълг. Ловно-стрелческа организация Сокол (печ. Древна България) 1940. 130 с. 1200 тир.

¹¹² Подгоров, Никола. Кавалерийски разкази. С., (печ. Воен. изд. фонд) 1940. 120 с. 5400 тир. – Библ. Нашата конница. № 16.

¹¹³ ДВИА, ф. 42 А1, оп.1, а.е.1, л.81. Оригинал. Машинопис. (Писмото е с дата 7.12.1942 г. На П. Дошкинов, приложено, е изпратен и дружественият устав).

¹¹⁴ ДВИА, ф. 42 А1, оп.1, а.е.1, л.83. Оригинал. Машинопис. Документът е със заглавие: „СПИСЪК на печатаните трудове и статии от П. Дошкинов”. Данните са направени с библиографска точност.

¹¹⁵ Дошкинов, Петър Георгиев. Майското сражение в завоя на Черна, 1917 г. Действията на артилерията и поуките от тях. С., Фонд артилерийски преглед, печ. Воен. изд. фонд, 1936. 133 с. 3 к. 1000 тир.

¹¹⁶ Дошкинов, Петър Г. Чеганската операция. Кн. I–II. С., печ. Воен.-изд. фонд [1939].

I. Подготовка и изпълнение настъплението на дясното крило на I. бълг. армия за овладяване М. Нидере-Чеганска планина. Сражението от 17 до 27 авг. 1916 г. 395, IV с. 3 л. к. 2000 тир.

II. Анализ. Крит. разбор върху командването <общо и артилерийско...> от 17 до 27 авг. 1916 г. 4, IV, 124 с. 8 л. табл. 1000 тир.

¹¹⁷ ДВИА, ф. 42 А1, оп.1, а.е.1, л.83. Оригинал. Машинопис. Самият автор Петър Дошкинов твърди: „И двете книги [двете части на изданието – Л. Г.] са наградени от Българската Академия на Науките и Изкуствата през 1941 год. (Пак там).

¹¹⁸ ДВИА, ф. 42 А1, оп.1, а.е.1, л.84. Оригинал. Машинопис. Документът е със заглавие „ОБЯСНИТЕЛНА БЕЛЕЖКА” и с дата 1.XII.1942 г.

¹¹⁹ ДВИА, ф. 42 А1, оп.1, а.е.1, л.84.

¹²⁰ Б ъ л г а р с к и военен алманах 1926. [Излиза под ред. на Ив. Стойчев, гл. ред. на Военните издания]. С., Издава редакцията на военните издания; печ. Арм. Военно-изд. фонд, 1926, с. 662. В раздел XV. Военни фондове, точка IV. При Артилер. инспекция, е посочено:

„Фонд с единствена цел – издаване сп. „Артил. преглед” – капитал около 50000. лв. за сега” (пак там, с.662). Пак там, в раздела ”Военни фондове”, на с.659:

„I. Армейски военно-издателски фонд
София – ул. „Оборище” №2 б – телефон 1776

Основан с указ №17 от 21.11.1921 г. с цел да снабдява армията с евтино и полезно военно четиво. Фонда има своя печатница и книжарница. При същия е и редакцията на военните издания, която се намира по върховното ръководство на армията.”

За дейността на сп. „Артилерийски преглед” виж още в цит. „Български военен алманах 1926”, в раздела XVI. Наши и чужди военни вестници, списания, издателства и библиография”, подраздел I. Военен печат”, с. 667:

„Сп. „А р т и л. п р е г л е д” съществува от 1922 г. Издава се от специален фонд под ръководството на арт. Инспекция. Книжките излизат периодично и тогава се определя цената им. Досега са издадени 10 книжки.

Целите на списанието са: разширение знанията на артилериста, проучване действията на бълг. артилерия и събиране материали за нашата артилерия..

Редактор а. и. полк. Танинчев – редакция военно М-во (арт. Инспекция).”

Ще добавим още, че сп. „Артилерийски преглед” излиза по 10 книжки годишно от ян. 1923 г. до дек. 1944 г., като продължава до 1952 г., и се изработва в печатницата на Военноиздателския фонд.

¹²¹ ДВИА, ф. 42 А1, оп.1, а.е.1, л.128. Оригинал. Машинопис. Вляво горе на доклада е поставена резолюция от дружествения председател: „Приет единодушно в заседанието на 2.XI.1942 г.”. Вероятно обаче месецът е декември, тъй като заседанието на управителното тяло е проведено на 2 декември, а протоколът е същият като в резолюцията – 2 декември 1942 г.

¹²² ДВИА, ф. 42 А1, оп.1, а.е.1, л.129. Оригинал. Ръкопис. (Писмото е с дата 24.XI.1942 г., София.)

¹²³ ДВИА, ф. 42 А1, оп.1, а.е.1, л.129.

¹²⁴ ДВИА, ф. 42 А1, оп.1, а.е.1, л.129. (Подчертаването с курсив на изброяваните произведения на Борис Маковски е мое, с цел открояване на цитираните от И. Мусаков творби. – Л. Г.). В края на доклада И. Мусаков предлага: „По тези именно съображения следва да бъде приет в дружеството ни, за да получи още по-голям подтик за работа.” (пак там).

¹²⁵ ДВИА, ф. 42 А1, оп.1, а.е.1, л.127.

Бележка: Писателят Борис Иванов Първанов, с творчески псевдоним Борис Маковски, е вписан в националната библиография с 18 книги, от които „Царственият войн”, отпечатана във Воен.-изд. фонд през 1939 г., в обем 91 с. Със сродно заглавие „Царственият войн. Бойната дейност на нашия цар” излиза ново издание през 1943 г. в печатница „Добринов” (78 с.), като книгата претърпява през 1944 г. още едно издание, реализирано от Българско книгоиздателство и отпечатано в печатница „Вл. Пършоров” – Враца. Книгите на Б. Маковски влизат в библиотечните поредици „Книга за всички”, „Родно гнездо”, Романи „Героични подвизи”, „Войнишка библиотека”.

